

Tingsbegær og store fortællinger

af Anne Marie Carstens

Arkæologi handler om kultur, om historie, om menneskers liv og om menneskers omgang med ting. Arkæologens bidrag til historien har fysiske efterladenskaber af levet liv som udgangspunkt. Men denne lille note handler ikke om disse tings betydning i vores forsøg på at rekonstruere livet, som det måske var dengang – altså om arkæologiens selvforståelse. Derimod handler den om tings direkte betydning i og for dannelsen af samfund, af sociale strukturer og af sociale spilleregler. Jeg vil fortælle om ideologisk ikonografi. Om politisk kunst i det vestlige Anatolien i den periode, hvor området var en del af Perserriket, det vil sige i det 6. til 4. århundrede f.Kr. Jeg vil fortælle om tingenes betydning for skabelse og vedligeholdelse af aristokratisk status, for at vise forbindelser mellem ting og sociale og politiske handlinger og budskaber.

En alabastervase

Under C.T. Newtons udgravninger af Maussollæet i Halikarnassos i 1850'erne blev der blandt andet fundet en alabastervase. Vasen har indridset en kartouche med ordene *Storkongen Xerxes* på oldpersisk, elamitisk, babylonsk og egyptisk. Men hvordan endte den ved det store mindesmærke for den kariske dynast og persiske satrap Maussollos? Tilmed i en sammenhæng, der daterer sig et århundrede efter Xerxes' udvidelse af det store imperium, som nu omfattede det enorme område fra Det Ægæiske Hav til Mesopotamien, fra Sardis til Samarkand; mere end et århundrede efter de store slag mellem Persien og Grækenland på de berømte slagmarker ved Salamis og Marathon? Det handler om tingsbegær og store fortællinger.

I 480 f.Kr. kæmpede kariske skibe under kommando af en vis Artemisia mod grækerne sammen med Xerxes' flåde ved Salamis. Hendes listighed og gerninger blev beskrevet af den græske historiker, Herodot, der selv var født i Halikarnassos i 484 f.Kr.:

“[M]en jeg kan ikke lade være med at nævne Artemisia, for jeg undrer mig over, at hun som kvinde deltog i felttoget mod Hellas. Efter sin mands død havde hun overtaget regeringen og, skønt hun havde en voksen søn, deltog hun ganske frivilligt, kun fordi hun var modig og tapper. Hun hed som sagt Artemisia, var datter af Lygdamis, og hørte på fædrene side hjemme i Halikarnassos, på mødrene side stammede hun fra Kreta. Hun anførte en eskadre på fem skibe fra Halikarnassos, Nisyros og Kalydnos, byer, som hun herskede over. Disse skibe var de mest ansete i hele flåden, næst efter sidoniernes, og af alle forbundsfællerne gav hun kongen de bedste råd.”¹

Herodot fortæller også, at Xerxes var meget glad for hende, respekterede hendes militære råd om ikke at gå til angreb mod den hellenske flåde, selv om han ikke fulgte det. Artemisia kom ved en beklagelig fejltagelse til at sænke et allieret kalyndisk skib fordi det kom i vejen for hende:

“[D]et var et held, at hun angreb og sænkede dette skib, for det skaffede hende dobbelt fordel. Da nemlig den attiske kaptajn så Artemisia angribe et skib i den barbariske flåde, mente han at hendes skib var hellensk, eller at det var flygtet over til hellenerne og hjalp dem; så gjorde han omkring og vendte sig mod de andre skibe.

Artemisia havde dobbelt gavn af det sammenstød, dels ved at hun reddede livet og slap bort, dels ved at hun blev særligt udmærket af Xerxes netop på grund af den ulykke, hun anstiftede. For man fortæller, at Xerxes, der overværede slaget som tilskuer, fik øje på skibet der angreb og i samme øjeblik sagde en af kongens følge: “Herre, der ser du hvor tappert Artemisia kæmper – dér sænkede hun et fjendtlig skib!! .... Man fortæller, at Xerxes ved den lejlighed sagde: ‘Mine mænd kæmper som kvinder, men kvinderne som mænd’. Det siger man, at Xerxes sagde.”²

Alabastervasen har fra tid til anden været set som et tegn på *proxenia*, et symbol på forholdet eller alliancen mellem det persiske overherredømme, personificeret i Xerxes den Store, og tyrannen i Halikarnassos, Artemisia den Ældre. Vasen er som sagt forsynet med en indskrift *Storkongen Xerxes* på oldpersisk, elamitisk, babylonisk og egyptisk, Perserrikets fire hovedsprog. I Halikarnassos er den imidlertid ikke enestående. I British Museums register står i alt 17 alabasterfragmenter opført, alle fundet i forbindelse med C.T. Newtons udgravninger af Maussollæet.

-
1. Herodot 7.99 (overs. Thure Hastrup og Leo Hjortsø (1979)).
  2. Herodot 8.87-88 (overs. Thure Hastrup og Leo Hjortsø (1979)).

Kun denne ene er forsynet med en indskrift. Men i skatkammeret i Persepolis, Perserrikets administrative hovedstad, er der fundet 53 lignende alabastervaser, alle forsynet med den samme påskrift: *Storkongen Xerxes*.

Måske var vassen i Halikarnassos en personlig gave fra en taknemmelig storkonge til en fyrste? Men den var også en massefremstillet eksportvare, én ud af mange fremstillet til netop sådanne formål for at besegle politiske aftaler.

I Halikarnassos fik den en anden betydning. Den blev en særlig genstand, et tegn på slægtens aristokratiske rødder, ægte eller konstruerede – for vi ved ikke om den Artemisia, der kæmpede med Xerxes, var en formoder til de senere hekatomnidiske herskere i det 4. årh. f.Kr.

Maussollos var den anden (eller måske den tredje) lokale hersker i sin familie, hans far var Hekatomnos og hans far igen Hyssaldomos. Hekatomniderne var en lokal karisk aristokratisk familie, og det formodes at Hekatomnos blev valgt af Storkongen som persisk satrap engang i begyndelsen af 380'erne f.Kr. På det tidspunkt blev Karien adskilt fra satrapiet Storfrygien, som siden Kyros den Stores erobring i 547 f.Kr. var blevet regeret fra Sardis. Enten blev Karien her i begyndelsen af det 4. århundrede f.Kr. et selvstændigt satrapi eller også var det kontrolleret via Sardis som et afhængigt satrapi af en slags. Den lokale hekatomnidiske familie blev valgt som ledere af satrapiet Karien, fordi de allerede besad en vigtig position som ledere af den religiøse og politiske føderation, Det Kariske Koinon ("Det Kariske Forbund"), en organisation, hvis leder bar den dobbelte titel konge og ypperstepræst.

Der er mange besynderligheder at fremdrage ved hekatomniderne, denne lokale dynastiske familie, der i tre generationer balancerede på kanten af det hellenske og det persiske med en stærk lokal forankring. Men mest iøjnefaldende er måske, at det lykkedes familien at etablere sig som lokale arveherkere i Perserriket. Intet af denne art kunne gøres uden Storkongens velsignelse. De var aparte både set fra øst og fra vest.

Maussollos skabte et dynasti ved hjælp af en bevidst og selviscenesættende brug af, hvad vi ville kalde politisk propaganda i form af statskunst, en ideologi udtrykt i billedprog og i ting.³ Et af de afgørende monumenter i denne skabelsesproces af dynastiet var opførelsen af Maussollos's eget gravmæle og herskerkult-

---

3. Derom handler A.M. Carstens, *Karia and the Hekatomnids. The Creation of a Dynasty*, Oxford 2009.

sted, Maussollæet i Halikarnassos. Den store ide med gravmælet var at placere Maussollos og hans slægt i en ægte aristokratisk sfære, og mest af alt at skabe et uomgængeligt monument over slægtens forfædre og rodfæstethed i Karien med Maussollos selv som den fremmeste eksponent. Fordi oprindelse er omdrejningspunktet i aristokratisk selvopfattelse.

Blandt de historier om forgangne tiders storhed, som legitimerede magten, var de historier, Herodot fortalte om Artemisia og Xerxes. Det må have været fortællinger, som folk kendte og huskede, ikke mindst i Halikarnassos. For de handlede om den gamle Artemisia, og de indgik i bysbarnet Herodots store historie om perserkrigene. Og Maussollos kone (og søster) hed Artemisia. En oplagt reference til fordums glans.

Og lige her finder vi grunden til, at alabastervasen blev fundet ved Maussollæet. Den blev bevaret i de rette cirkler – som en påmindelse om de gode forbindelser til perserne, til selveste den legendariske Xerxes den Store. Der kunne endda være en dobbelt betydning på spil her: det var Xerxes, som ledte de kampe, hvor Hellas erobrede den persiske flåde og satte en stopper for de persiske ambitioner om også at indlemme det græske fastland i riget. En reference til Maussollos's dobbeltspil i rollen mellem Hellas og Perserriket.

Tingsbegær og store fortællinger

Den britiske arkæolog Chris Gosden udgav i 2004 en tankevækkende bog om tings betydning og om kolonialisme.⁴ Gosden opfatter kolonialismen som en sindstilstand og en række handlinger, der påberåbes som en konsekvens af en sammenhæng mellem materiel kultur og menneskelige relationer med resten af verden, drevet af tingsbegær. Begæret skaber et netværk mellem mennesker og ting. Fordi ting betyder noget, fordi materiel kultur udgør en central del af, hvad det vil sige at være menneske. Gosden udtrykker det på denne måde:

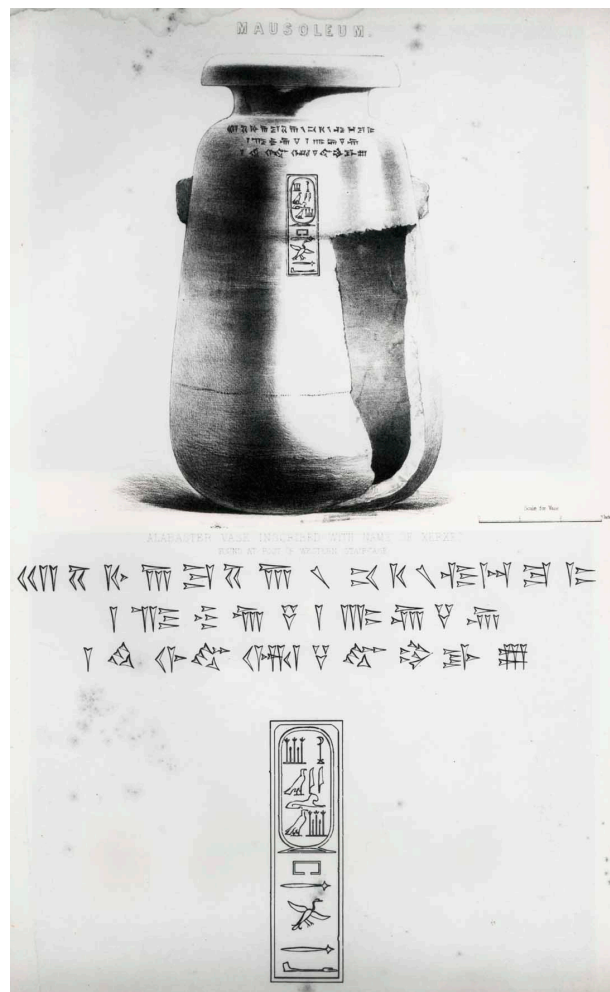
“Colonialism is a process by which things shape people, rather than the reverse. Colonialism exists where material culture moves people, both culturally and physically, leading them to expand geographically, to accept new material forms and to set up power structures around a desire for material culture.”⁵

---

4. Chris Gosden, *Archaeology and Colonialism*, Cambridge 2004.

5. Chris Gosden, *Archaeology and Colonialism*, Cambridge 2004, 153.

Alabastervasen, jeg har beskrevet her, var netop eftertragtet og værdsat, fordi den indeholdt en komprimeret fortælling om aristokrati: Den fortalte og fortæller en historie – den store fortælling om aristokratisk byrd og styrke – og ikke mindst en historie om evnen til at indkapsle ændringer i magtforhold. Derfor var den begæret, og derfor spillede den en afgørende rolle i dannelsen af et nyt fælles udgangspunkt for karerne og for Maussollos og hans dynasti.

Alabastervasen. Fra C.T. Newton, *A History of Discoveries at Cnidus, Halicarnassus and Branchidae* (1863), appendix II, p. 667, Plate VII.

kafcarstens@yahoo.dk